

درگذشتگان

آیة الله احمدی

آیة الله سید محمد احمدی فرزند سید مصطفی در سال ۱۳۱۳ شمسی در یک خانواده روحانی از سلسله سادات موسوی سده اصفهان (خمینی شهر فعلی) دیده به جهان گشود. دوران تحصیل ابتدایی را در همان دیار سپری کرد و سپس در دوازده سالگی به حوزه علمیه اصفهان وارد شد. مقدمات و سطح را نزد استادانی به نام همچون معلم حبیب آبادی، مشکوة سدهی، عالم نجف آبادی، ادیب و آل رسول شمس آبادی فرا گرفت. در بیست و سه سالگی دیپلم مدرسی خود را نیز از دانشکده معقول و منقول دانشگاه تهران اخذ کرد و آن گاه در درس خارج فقه و اصول آیات عظام سید علی بهبهانی و سید حسین خادمی قدس سرهما شرکت نمود. درس نهج البلاغه آیة الله میرزا علی آقای شیرازی نیز از جمله درس های مورد علاقه او بود. آیة الله احمدی همگام با تحصیل، به تدریس

ادبیات، منطق، فقه و اصول هم اشتغال داشت و بسیاری از مدرسان کنونی دوره سطح حوزه اصفهان از تلامذه ایشان اند. یکی از معروف ترین و مفصل ترین حوزه های درسی وی، درس شرح نهج البلاغه بوده که در سال های نزدیک به پیروزی انقلاب در

مدرسه صدر بازار اصفهان تدریس می کرده است. این عالم بزرگوار در ادب نیز دستی داشت و شعر هم می سرود چنان که نام او در تذکره شعرای معاصر اصفهان - که بیش از چهار دهه پیش به چاپ رسیده - مذکور است. انس و الفت با کلام امیرمؤمنان (ع)، برخورداری از ذوق ادبی، اطلاعات گسترده در تفسیر و تاریخ و حدیث، مطالعات عمیق در تاریخ سیاسی اجتماعی مسلمانان جهان و ایران از این شاگرد مکتب علی (ع) خطیبی توانا و نام آور پرورش داد که در دهه های چهل و پنجاه کمتر همواردی می توان برای او یافت. آن مرحوم

تالیفاتی نیز دارد که منظومه ای در صرف، شرح نهج البلاغه، تقریرات درس خارج فقه و اصول و رساله ای به زبان عربی در باب اهمیت نماز جمعه و وظایف ائمه جمعه از جمله آنهاست و از این بیان تنها اثر اخیر به چاپ رسیده است.

آیة الله احمدی از هجده سالگی پایه عرصه مبارزات سیاسی نهاد و در جریان قیام سی ام تیر ۱۳۳۱ از فعالان سیاسی بود و مورد تشویق آیة الله کاشانی نیز قرار گرفت. از سال ۱۳۴۱ تا پیروزی انقلاب اسلامی نیز شجاعانه در تمام مراحل مبارزه حضور مؤثر و نقش تعیین کننده داشت. بارها به زندان افتاد و شکنجه ها دید و رنج تبعید را نیز بر خود هموار کرد، اما لحظه ای از پاننشست. بی گمان او یکی از عوامل پشتتازی مردم اصفهان در انقلاب اسلامی بود.

آیة الله احمدی پس از پیروزی انقلاب اسلامی به درخواست مردم خمینی شهر و تأیید امام خمینی (ره) به امامت جمعه این

آیه الله نورانی

فقیه بزرگوار حضرت آیه الله آقای شیخ مصطفی نورانی اردبیلی، یکی از علمای حوزه علمیه قم بود.

فقید سعید در سال ۱۳۴۵ هـ. ق، در خانه مرحوم حجة الاسلام میرزا شکرالله نورانی زاده شد و در کودکی، پدر از دست داد و گرد یتیمی بر سرش نشست، و سرپرستی اش را برادر دانشمندش میرزا عیسی نورانی بر عهده گرفت و بدو مقدمات را آموخت. سپس ادبیات عرب را از میرزا عبدالحسین واعظ فراگرفت، و در ۱۳۶۱ هـ. ق به اردبیل آمد و از علمای شهر (حاج میرزا ابراهیم کلانتر و آیه الله شیخ غلامحسین مجتهد غروی اردبیلی) سطوح عالی را آموخت.

در ۱۳۶۷ ق، به قم مهاجرت کرد و در درس های آیات عظام: آقای بروجردی، آقای حاجت و آیه الله شیخ عباسعلی شاهرودی شرکت جست و در سال ۱۳۷۴ ق به نجف اشرف مهاجرت کرد و از درس های مراجع بزرگوار حضرات آیات عظام: شاهرودی، حکیم، خویی و سید عبدالهادی شیرازی بهره های فراوان برد و مبانی علمی اش را استوار ساخت و در سال ۱۳۸۶ ق به قم باز آمد و به تدریس و تألیف پرداخت. امضای وی، در جریان انقلاب اسلامی، همواره در ذیل اعلامیه های علما و مدرسین حوزه دیده می شد و در سومین انتخابات خبرگان رهبری، به نمایندگی مردم استان اردبیل در مجلس خبرگان برگزیده شد.

برخی از تألیفات او عبارتند از:

۱. قواعد الصرف
۲. قواعد النحو
۳. قواعد منطق
۴. قواعد البلاغه

شهر منصوب گردید و تا پایان عمر در این منصب باقی بود. نیز در دوره اول و چهارم مجلس شورای اسلامی به نمایندگی مردم برگزیده شد. نطق های این خطیب روشن بین همواره نمایانگر روحیه حق طلبی و عدالتخواهی و مردم گرایی او بود و تحسین اقشار مردم را برمی انگیخت. این چند جمله برگرفته از یکی از نطق های ایشان در مجلس شورای اسلامی است: «حکومت ها علی رغم همه اختلافات دو گونه اند: حکومت قدرت و حکومت حکمت؛ برای حکومت قدرت، فریاد مردم مسأله است اما برای حکومت حکمت، آه مردم! فریاد مردم را می توان سرکوب کرد اما آه مردم را هرگز! حکمت اقتضا می کند که اولیاء امور از آه مردم برحذر بوده، به داد مردم برسند».

به دیگر سخن استقلال رأی، آزاداندیشی، اجتناب از مصلحت سنجی و تملق گویی، صراحت لهجه و سلامت نفس وی یادآور ویژگی های مرحوم مدرس بود و همین خصائص او را محبوب و مردمی و جاودانه ساخته بود.

آیه الله احمدی سرانجام در پی پنج سال بیماری ناشی از سکتۀ مغزی در دهم شهریور ماه سال ۱۳۸۲ به لقای حق واصل گردید. برخی از مراجع عظام، مقام معظم رهبری، ریاست جمهوری و ریاست مجلس و دیگر شخصیت های علمی و سیاسی با ارسال پیام هایی ارتحال این عالم مجاهد را تسلیت گفته، از مقام شامخ وی تجلیل کردند. روحش قرین رحمت باد.

سید محمدرضا ابن الرسول

۵. قواعد الفقه (ج ۲)
۶. قواعد الاصول (ج ۳)
۷. محرمات و کيفر آنها (ج ۵)
۸. طبقات الفقها (ج ۲)
۹. چهره های فراموش شده (ج ۵)
۱۰. طبقات الرجال (ج ۲)
۱۱. الفقه الجامع (ج ۱۲)
۱۲. ابضاح المطالب فی شرح المکاسب (ج ۴)
۱۳. برسی عقائد و ادیان
۱۴. بهداشت اسلامی
۱۵. جهان بینی توحیدی
۱۶. اصول اولیه فلسفه
۱۷. اصول نخستین علوم
۱۸. سیاست در اسلام
۱۹. طبیعیات در اسلام
۲۰. قوانین اسلام
۲۱. پرتوی از قوانین اسلام
۲۲. مقدمه ای بر قوانین اسلام
۲۳. طب اسلامی
۲۴. اخلاق پزشکی
۲۵. زیست شناسی
۲۶. روان شناسی
۲۷. جامعه شناسی
۲۸. جهان شناسی
۲۹. مقدمه بر اقتصاد
۳۰. قواعد علم الحدیث
۳۱. قواعد الدرایه
۳۲. العقد والحل (یا صیغ العقود)
۳۳. وهابیت
۳۴. خدا گرایی
۳۵. انقلاب علمی
۳۶. تربیت اخلاقی اسلامی
۳۷. خمس و زکات
۳۸. راهنمای حج و اسرار آن
۳۹. اصول دین
۴۰. فروع دین (به روسی ترجمه شده است)

۴۱. قصه های آموزنده (به انگلیسی ترجمه شده است)
۴۲. مقام علی (ع) (به عربی و اردو ترجمه شده است)
۴۳. مکتب اهل بیت (به اردو و انگلیسی ترجمه شده است)
۴۴. سیره اهل بیت
۴۵. منابع الفقه
۴۶. ولایة الفقیه
۴۷. القواعد العلیة (شرح اعتقادات مفید)
۴۸. ادبیات
۴۹. ریاضیات
۵۰. فلکیات
۵۱. قوانین زراعت
۵۲. علم الانساب
۵۳. شیمی تطبیقی
۵۴. حقوق بشر
۵۵. علم جرالاتقال
۵۶. تفسیر موضوعی (۳ج)
۵۷. معارف اسلامی
۵۸. صرف فارسی
۵۹. طبیعیات در اسلام
۶۰. ندای شرق
۶۱. المقایسات
۶۲. چهل حدیث
۶۳. پاسخ و پرسش
۶۴. تفسیر قرآن
۶۵. تقریرات دروس اساتید
۶۶. شرح رسائل ابن سینا
۶۷. آیات الاحکام
- سرانجام آن عالم بزرگ و پر تلاش، در روز جمعه پنجم رمضان المبارک ۱۴۲۴ ق (۹ آذرماه ۱۳۸۲ ش) در ۷۷ سالگی بدرود حیات گفت و پیکر پاکش پس از تشییع با شکوه و نماز آیه الله مشکینی اردبیلی بر آن، در قبرستان شیخان به خاک آرمید.

حجة الاسلام آل طالقانی

- ادیب و مسورخ نامی نجف مرحوم حجة الاسلام والمسلمین حاج سید محمدحسن آل طالقانی، یکی از علمای نجف اشرف به شمار می رفت. فقید سعید در روز جمعه ۱۱ رمضان المبارک ۱۳۵۰ ق، در نجف اشرف در بیت علم و تقوا زاده شد. پدرش مرحوم آیه الله علامه سید عبدالرسول حسینی طالقانی نجفی (۱۳۱۷-۱۳۹۴ ق) - از شاگردان آیات عظام: سید ابوالحسن اصفهانی، میرزای نائینی و شیخ جواد بلاغی و آقا ضیاء عراقی- بود. او سطوح و ادبیات را نزد حضرات آیات: پدرش، شیخ محمدتقی فقیه، شیخ محمد فاضل قائینی، شیخ عباس رمیثی، شیخ مجتبی لنکرانی، سید علی مدد قائینی و دیگران فراگرفت و پس از آن به درس های آیات عظام: شاهرودی، خوئی، شیخ باقر زنجانی و شیخ محمدعلی سرابی حاضر شد و به علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی صاحب الذریعة، اختصاصی تام یافت و از علوم فراوانش به ویژه در رجال و کتابشناسی بهره فراوان برد و از مشایخ روایت و حدیث مانند: آقا بزرگ تهرانی، سید شرف الدین، غروی اردوبادی، سید صدرالدین صدر، میرزا محمد تهرانی، شیخ محمد رضا آل یاسین، شیخ محمدحسن مظفر، سید عبدالله شیرازی، میرزا حسن بجنوردی، سید حسن چهارسوقی اصفهانی، شیخ حبیب آل مهاجر عاملی و سید عبدالاعلی سبزواری و ده ها نفر دیگر اجازه حدیث دریافت کرد و به گروهی نیز اجازه روایت داد.
- وی، یکی از ادبا و شعرا و از صاحبان قلم و اندیشه در نجف بود و در تاریخ، رجال، انساب و شعر و ادب دستی توانا داشت و اکثر ماده تاریخ وفات علمای نجف را سروده بود. در سال ۱۳۷۸ ق، مجله ماهانه «المعارف» را بنیاد نهاد و بیش از دو سال ادامه یافت. خوش اخلاق و خوش مجلس بود و علوم خویش را به راحتی در اختیار دیگران می نهاد. دستی جواد و بخشنده داشت و به بسیاری از فقیران و درماندگان کمک می کرد.
- آثار چاپی اش عبارتند از:
۱. الشیخیه، نشأتها و تطورها
 ۲. هكذا نلتقی
 ۳. دیوان السید موسی الطالقانی (تحقیق و تعلیق)
 ۴. دیوان الشیخ هاشم الکعبی (تحقیق و تعلیق)
 ۵. زهرة المقول ضامن بن شدقم (تحقیق)
- و کتاب های غیر چاپی اش نیز عبارتند از:
۶. ذکرى الشیخ آقا بزرگ الطهرانی
 ۷. اعیان الشیعه فی الهمد (ناتمام)
 ۸. بحوث فی الفقه والاصول
 ۹. التوارخ المنظومة (۲ج)
 ۱۰. اثر الطواعین فی القضاء علی التراث العلمی والادبی فی العراق
 ۱۱. جولة فی ألمانيا
 ۱۲. غایة الامانی فی احوال آل الطالقانی
 ۱۳. سحر الادیب فی شرح شواهد مغنی اللیب
 ۱۴. من ضحایا الشذوذ
 ۱۵. سعادة المتأثقی فی توضیح حاشیة المنطق
 ۱۶. المجموع (۲ج)
 ۱۷. الکشکول - الروض الزاهی -
 ۱۸. سیر العلم
 ۱۹. مذکرات (۲ج)
 ۲۰. دیوان الشعر

۲۱. شعراء رثوا امهاتهم (ج ۲)
 ۲۲. الشجرة الاحوانية في نسب السادة الطالقانية
 ۲۳. دیوان السيد باقر الطالقانی (تحقیق)
 ۲۴. دیوان السيد مهدی الطالقانی (تحقیق)
 سرانجام آن ادیب بزرگ نجف در روز یکشنبه ۹ ربیع الاول ۱۴۲۴ ق (۲۱ اردیبهشت ۱۳۸۲ ش) در ۷۴ سالگی بدرود حیات گفت و پیکر پاکش به همراه پیکر پاک حضرت آیه الله سید علی بهشتی تشییع و در قبرستان وادی السلام نجف به خاک سپرده شد.
 (المنتخب من اعلام الفكر والادب، کاظم عبود فتلاوی، ص ۴۴۶-۴۴۷)

آیه الله عرفانیان

- آیه الله حاج شیخ غلامرضا عرفانیان خراسانی، یکی از علمای حوزه علمیه قم بود.
 وی، در سال ۱۳۴۹ ق در مشهد مقدس به دنیا آمد و پس از دوران کودکی و نوجوانی، ادبیات و سطوح را در حوزه مشهد مقدس گذراند. سپس در سال ۱۳۷۵ ق به نجف اشرف مهاجرت کرد و در درس های آیات عظام: آقای خوئی و آقای حکیم و شیخ محمدرضا مظفر شرکت کرد و مباحث علمی اش را استوار ساخت و تقریرات درس آنان را نگاهت.
 او در نجف در تحقیق برخی از مجلدات بحارالانوار و کتب اربعه شرکت جست و جزو اعضای گروه تحقیق «معجم رجال الحدیث» آیه الله العظمی خوئی بود.
 سپس به قم آمد و یکسره به تحقیق و تألیف و تدریس سطوح پرداخت و زمانی هم در مشهد مقدس اقامت گزید. برخی از آثار چاپی او عبارتند از:
 ۱. صلاة اللیل

۲. تتميم اصول الفقه
 ۳. مشایخ الثقات
 ۴. الرأى السدید فی الاجتهاد والتقلید (تقریرات بحث آیه الله خوئی)
 ۵. مغنم الحسنی فی شرح العروة الوثقی
 ۶. فلسفه غیبت حضرت ولی عصر (عج)
 ۷. فهرست مخطوطات کتابخانه آستان قدس رضوی - ج ۱۲
 ۸. تحقیق «قصص الانبیاء» قطب الدین راوندی
 ۹. تحقیق «کتاب الزهد» حسین بن سعید اهوازی
 ۱۰. الثقات فی اسانید کامل الزیارات و کتاب های غیر چاپی او هم عبارتند از:
 ۱۱. تقریرات درس فقه آیه الله خوئی
 ۱۲. تقریرات درس اصول آیه الله خوئی
 آن عالم بزرگوار پس از عمری تحقیق و تألیف، در اثر بیماری در روز جمعه ۵ رمضان المبارک ۱۴۲۴ ق (۹ آبان ۱۳۸۲ ش) در ۷۵ سالگی درگذشت و پیکر پاکش پس از تشییع و نماز به خاک سپرده شد.
 (المنتخب من اعلام الفكر والادب، کاظم فتلاوی، ص ۳۵۸)
 ●
 آیه الله حائری طبسی
 مرحوم آیه الله حاج سید محمدعلی حایری طبسی، در سال ۱۳۶۵ ق (۱۳۲۵ ش)، در کربلا، در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش آیه الله حاج سید محمدرضا طبسی حایری (م ۱۳۹۴ ق) - از شاگردان علامه شیخ محمدعلی حایری سنقری - از علما و ائمه جماعات حرم مقدس حسینی (ع) بود. وی، در اوان نوجوانی ادبیات را نزد مرحوم حاج شیخ جعفر رشتی و سطوح فقه و اصول را نزد پدر بزرگوارش و شیخ محمدحسین
- مازندرانی و شیخ محمدحسین سیویه آموخت و همزمان به تدریس کتب پیشین پرداخت. وی، در اثر مخالفت با حکومت بعث عراق و فعالیت های سیاسی و اجتماعی به زندان رفت و پس از آزادی، از عراق اخراج شد و در سال ۱۳۹۲ ق به قم آمد و به تأسیس حسینیه کربلایی های مقیم قم و اقامه جماعت و برپایی مجالس بزرگداشت ائمه اطهار (ع) و تدریس و تحصیل پرداخت.
 وی در درس آیات عظام: گلپایگانی، مرعشی نجفی، فانی اصفهانی، شیخ کاظم تبریزی و شیخ راضی تبریزی شرکت مداوم داشت و تقریرات درس آنان را هم نگاهت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به حکم امام، به اقامه نماز جمعه در شهرستان طبس پرداخت و پس از ۵ سال، به قم آمد و به خدمات علمی و اجتماعی پیشین خویش مشغول شد.
 وی از گروهی از علما مانند آیات عظام: محمد مهدی موسوی کاظمی - صاحب احسن الودیعة - سید عبدالله شیرازی، سید علی طباطبایی تبریزی و مرعشی نجفی اجازه روایت داشت و به جمعی هم اجازه روایت بخشوده بود.
 از آثار اوست:
 ۱. کتاب الطهارة
 ۲. کتاب الصلاة
 ۳. تقریرات درس فقه آیه الله گلپایگانی (بحث قضاء)
 ۴. تقریرات درس فقه و اصول آیه الله علامه فانی (در ۱۰ ج)
 ۵. بیان الاخبار فی الاساتید والاختیار
 ۶. تقریرات درس فقه آیه الله مرعشی نجفی
 آن عالم مخدوم و بزرگوار، پس از مدتی بیماری، سرانجام در روز پنجشنبه

۱۵ جمادی الثانی ۱۴۲۴ ق (۲۳ مرداد ۱۳۸۲ ش) در ۵۷ سالگی بدرود زندگی گفت و پیکر پاکش پس از تشییع و نماز آیه‌الله سید صادق روحانی بر آن، در روز جمعه، در قبرستان شیخان-قم-آرمید.

آیه‌الله موسوی تبریزی

مرحوم آیه‌الله حاج سید ابوالفضل موسوی تبریزی، یکی از افاضل علما و مدرسین حوزه علمیه قم به شمار بود.

فقید سعید در سال ۱۳۱۴ ش (۱۳۵۵ ق) در تبریز به دنیا آمد و پس از تحصیلات دبستان، در ۱۳۲۷ ش به مدرسه حسن پاشا رفت و دروس طلبگی را آغاز کرد و ادبیات و مقدمات را در آنجا فراگرفت. در سال ۱۳۳۱ ش به حوزه علمیه قم آمد و سطوح عالی به رانزد حضرات آیات: منتظری (کفایه)، مشکینی (رسائل و مکاسب و اخلاق) فراگرفت و پس از آن به درس خارج اصول امام خمینی (ره) و خارج فقه آیه‌الله شریعتمداری حاضر شد و تقریرات بحث آن دو را نگاهت. سپس تدریس شرح لمعه و مکاسب را آغاز کرد و شاگردان بسیار پرورش داد. وی، در پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، از اعضای مؤسس جامعه مدرسین حوزه علمیه قم بود و نامش ذیل اعلامیه‌های ضد رژیم، همواره دیده می‌شد و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، از سوی مردم آذربایجان شرقی به عضویت مجلس خبرگان قانون اساسی و مجلس خبرگان رهبری (سه دوره)، ریاست دیوان عالی کشور و مشاور عالی رئیس قوه قضائیه برگزیده شد. آثار وی عبارتند از:

۱. رساله فی ولایة الفقیه

۲. تقریرات درس اصول امام خمینی

۳. تقریرات درس فقه آیه‌الله شریعتمداری (بحث صلاة)

آن مرحوم در روز دوشنبه ۲۵ فروردین ۱۳۸۲ ش (۱۱ صفر ۱۴۲۴ ق) در ۶۸ سالگی بدرود حیات گفت و پیکر پاکش پس از تشییع و نماز آیه‌الله میرزا جواد تبریزی بر آن، در حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه - سلام الله علیها - به خاک سپرده شد.

آیه‌الله موسوی زنجانى

حضرت آیه‌الله حاج سید اسماعیل موسوی زنجانى، یکی از علمای بزرگ زنجان و امام جمعه و نماینده ولی فقیه در آن شهر بود.

فقید سعید، در حدود سال ۱۳۰۷ ش (۱۳۴۷ ق)، در روستای «پری» از توابع زنجان به دنیا آمد. پس از دوران کودکی و تحصیلات مکتبی در سال ۱۳۵۷ ق به زنجان آمد و ادبیات را آموخت. سپس در ۱۳۵۹ ق به حوزه علمیه قم مهاجرت کرد و سطوح عالی را از محضر آیات: شیخ موسی زنجانى و سید جمال الدین مجد (شرح لمعه)، شیخ عبدالحسین لنکرانی (قوانین)، حاج آقا مرتضی حایری و میرزا محمد مجاهدی (کفایة الاصول)، حاج سید محمد محقق داماد (رسائل و کفایه) بیاموخت و پس از آن به درس‌های آیه‌الله العظمی بروجردی و آیه‌الله سید محمد حجت شرکت کرد و پس از چندی به نجف اشرف کوچید و از درس‌های آیات عظام: حاج میرزا حسن بجنوردی و حاج میرزا هاشم آملی بهره‌مند شد. سپس به قم بیامد و یکسره در درس‌های آیه‌الله سید محمد داماد شرکت نمود و علاوه بر تحصیل، به تدریس سطوح عالی (شرح لمعه و مکاسب) و بحث‌های تفسیر -

دوستان و هم‌بحث‌های خویش، که سابقه ای پنجاه ساله دارد - پرداخت. او در جریان انقلاب اسلامی، به مبارزه با رژیم پهلوی در تشکیلات جامعه مدرسین حوزه علمیه قم پرداخت و نامش، در پای اعلامیه‌های ضد رژیم، همواره دیده می‌شد و در همین راستا، فرزندش سید مهدی به شهادت رسید و فرزند دیگری سید محمود به زندان افتاد تا انقلاب اسلامی به پیروزی رسید و او قضاوت در دادگاه انقلاب و مسدنی خاص را پذیرفت و با شروع جنگ تحمیلی، فرزند دیگری سید صادق موسوی در عملیات بیت المقدس به شهادت رسید. در تیر ۱۳۶۱ ش، به حکم امام خمینی به امامت جمعه زنجان برگزیده شد و در آن سامان به خدماتی چون: احداث مدرسه علمیه (خواهران و برادران)، مؤسسه قرض الحسنه جواد الائمه، تأسیس ستاد جهیزیه (با همکاری جمعی از متدینین)، احداث دارالقرآن و سرپرستی و تدریس حوزه علمیه زنجان موفق شد. وی، از سوی مردم به عضویت مجلس خبرگان قانون اساسی و خبرگان رهبری (سه دوره) برگزیده شد و تا پایان عسمرش به خدمات دینی و اجتماعی اشتغال داشت. تألیفات وی، تقریرات درس فقه و اصول آیه‌الله داماد بوده است.

سرانجام، او در تاریخ شنبه ۱۳۸۲ ش در ۷۴ سالگی درگذشت و پیکر پاکش پس از تشییع باشکوه در زنجان، به قم انتقال داده شد و پس از نماز آیه‌الله سید موسی شبیری زنجانى بر آن، در حرم مطهر حضرت فاطمه معصومه - سلام الله علیها - به خاک سپرده شد.

ناصرالدین انصاری قمی